

وضعیت مطالعه در ایران

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۹ خرداد ۱۴۰۱ در آیین اختتامیه پنجمین دوسالانه کتاب برتر استان سمنان در شاهرود اظهار داشت طبق آخرین پیمایش در فروردین، ۴۳.۵ درصد مردم کتاب می‌خوانند [اهل مطالعه‌اند] و میزان مطالعه روزانه ۳۰ دقیقه است. وی اشاره می‌کند این عدد، بدون لحاظ کردن کتاب‌های آموزشی و ادعیه است (خبرگزاری ایرنا، ۱۴۰۱؛ کد خبر: ۸۴۷۸۳۱۶۹). روزنامه فرهیختگان در تاریخ ۱۴۰۱.۳.۲۴ به نقد این آمار پرداخت و آن را بزرگنمایی قلمداد کرد. در گزارش حاضر این ارقام با داده‌های پیمایش‌های ملی مصرف کالاهای فرهنگی (پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات) و طرح‌های آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار (مرکز آمار ایران) مقایسه شده است.

نمودار ۱: درصد افراد اهل مطالعه در سال‌های مختلف

اهل مطالعه بودن

آمار ۴۳.۵ درصد، در مورد «افراد اهل مطالعه» در جامعه است که داده‌های پیمایش‌های ملی مصرف فرهنگی آن را تأیید می‌کند. در این پیمایش‌ها از افراد پرسیده شده: «آیا به‌طور کلی کتاب مطالعه می‌کنند یا خیر؟» در سال ۱۳۷۹ این عدد ۴۳.۱ درصد بوده است و در سال ۱۳۸۲، ۵۰ درصد و در سال ۱۳۹۸ این رقم ۴۶.۶ درصد بوده است. البته در سال ۱۳۷۸ و ۱۳۸۲، ملاک این پرسش خانوار بوده است (از اعضای خانواده شما کسی هم مطالعه می‌کند؟) که در جدول ۱ ما آن را با فرد سرشکن کرده‌ایم. البته در پیمایش مورد اشاره، کتاب‌های ادعیه کسر شده است و این عدد به دست آمده است و با اضافه کردن کتاب‌های درسی و مذهبی، آمار به ۶۵ درصد در سال ۱۴۰۱ می‌رسد که با ارقام مرکز آمار (جدول و نمودار ۲) همگرایی دارد.

جدول ۱: افراد اهل مطالعه در سال‌های مختلف (درصد)

فرد

۱۳۷۸

۱۳۸۲

کتاب می‌خواند

۴۳.۱

۵۰

۴۶.۶

کتاب نمی‌خواند

۵۶.۹

۵۰

۵۳.۳

همان‌طور که در جدول و نمودار ۲ مشاهده می‌شود، در طرح‌های آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار (مرکز آمار ایران)، میانگین «جمعیت اهل مطالعه» در ایران این‌گونه بوده است: ۵۲.۷ درصد در سال ۱۳۹۳؛ ۶۸ درصد در سال ۱۳۹۴ (در نقاط شهری)، ۵۸.۲ درصد در سال ۱۳۹۶ و ۶۲.۹ درصد در سال ۱۳۹۹.

جدول ۲: درصد افراد ۱۵ و ۱۸ ساله و بیشتر باسواد برحسب مطالعه غیردرسی (چاپی و الکترونیکی) در سال گذشته

مطالعه غیردرسی

۱۳۹۳

۱۳۹۴ (نقاط شهری)

۱۳۹۶

۱۳۹۹

مطالعه

۵۲.۷

۶۸

۵۸.۲

۶۲.۹

۴۷.۳

۳۲

۴۱.۸

۳۷.۱

نمودار ۲: درصد افراد ۱۵ و ۱۸ساله و بیشتر باسواد برحسب مطالعه غیردرسی (چاپی و الکترونیکی) در سال گذشته

سرانۀ مطالعه ایرانیان

اهل مطالعه بودن فرد و یا خانواده فرد، به معنی میزان «سرانۀ مطالعه» نیست. عام‌ترین تعریف از سرانۀ مطالعه، میانگین مدت‌زمان مطالعه یک نفر در یک شبانه‌روز است. در مورد سرانۀ مطالعه، آمار ۳۲ دقیقه در شبانه‌روز در میان «افراد اهل مطالعه» صادق است. در سال ۱۳۹۸، طبق پیمایش موج سوم مصرف کالاهای فرهنگی، میانگین مطالعه کتاب (غیردرسی) در جمعیت نمونه، حدود ۱۳ دقیقه در شبانه‌روز بوده است اما میانگین سرانۀ مطالعه کتاب (غیردرسی) در میان جمعیت اهل مطالعه (در میان ۴۶.۶ درصد جامعه)، حدود ۳۲ دقیقه در شبانه‌روز بوده است. بنابراین آمار مورد اشاره در مورد سرانۀ مطالعه «افراد اهل مطالعه» در جامعه صادق است و نه همه افراد جامعه.

بر اساس داده‌های پیمایش‌های مصرف فرهنگی و طرح‌های آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار، سرانۀ مطالعه در ایران بین سال‌های مختلف، عددی بین ۱۵ تا ۱۶:۳۶ دقیقه در روز بیان شده است. در طرح آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار در سال ۱۳۹۹ (مرکز آمار ایران)، سرانه مطالعه افراد ۱۵ساله و بیشتر باسواد در ماه

به طور متوسط ۸ ساعت و ۱۸ دقیقه برآورد شد که ۱۶ دقیقه و ۳۶ ثانیه در روز است. از این مقدار ۶ ساعت و ۳۲ دقیقه سرانه مطالعه کتاب غیردرسی، ۱ ساعت و ۲۳ دقیقه سرانه مطالعه روزنامه و ۲۳ دقیقه سرانه مطالعه نشریات بوده است.

جدول ۳: سرانه زمان مطالعه غیردرسی در روز

مطالعه غیردرسی

۱۳۸۲

۱۳۹۶

۱۳۹۸

۱۳۹۹

دقیقه در روز

۱۶

۱۵.۳۶

۱۳

۱۶.۳۶

منبع: پیمایش ملی مصرف فرهنگی، طرح آمارگیری فعالیت های فرهنگی خانوار

نمودار ۳: سرانه زمان مطالعه غیردرسی در روز در ایران (دقیقه در روز)

ملاحظه می‌شود که با وجود اینکه آمار افراد اهل مطالعه در ایران، متوسط ارزیابی می‌شود، اما سرانه مطالعه کتاب (۱۶ دقیقه در شبانه روز) بنا به دلایل متعدد بسیار پایین است. اگر این رقم را با ارقامی که در سال ۲۰۲۱ توسط استاتیس (شرکت آلمانی داده‌های بازار و مصرف‌کننده) ارائه شده است مقایسه کنیم، باید گفت که وضعیت مطالعه در ایران تا رسیدن به کشورهای با سرانه مطالعه بالا در جهان بسیار فاصله دارد (نمودار ۴).

نمودار ۴: مقایسه بین‌المللی سرانه مطالعه در روز (دقیقه در روز)

البته باید در نظر داشته باشیم که در آمارهای بین‌المللی، معمولاً کتاب‌های ادعیه و آموزشی و... هم جز سرانه مطالعه در نظر گرفته می‌شود اما اگر همین موارد را هم در میانگین مطالعه عمومی در ایران مدنظر قرار دهیم، بازهم سرانه مطالعه کتاب در ایران بسیار پایین است.